

MENA Ülkelerinde Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi

Dilek ŞAHİN¹

Cumhuriyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, MENA ülkelerinde kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmektir. Kurumsal kaliteyi temsilen politik özgürlükler ve yönetim endeksi kullanılmıştır. Çalışmada kontrol değişken olarak enflasyon oranı, nüfus artışı, ticaret, brüt sermaye oluşumu ve özel sektör kredileri kullanılmıştır. 2002-2015 dönemi verileri kullanılarak panel veri analizi uygulanmıştır. Çalışmada üç farklı model kurulmuştur. Çalışmada ulaşılan sonuçlar, MENA ülkelerinde yönetim kalitesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi desteklerken; politik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kurumsal Kalite, Ekonomik Büyüme, MENA Ülkeleri, Panel Veri Analizi.*

Jel Kodları: F00, H00

1. GİRİŞ

Ekonomik büyüme ve kalkınmanın belirleyicilerinin neler olduğu konusu uzun yıllardır araştırmacılar için merak konusu olmuştur. Yapılan araştırmalar üretim faktörleri ve teknoloji gibi geleneksel faktörlerin yanı sıra ticari açıklık, kamu büyüklüğü, gelir dağılımı gibi faktörlerin de ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olduğunu göstermiştir. Son dönemlerde yeni büyüme teorileri bunlara ilaveten ülkeler arası ekonomik gelişmelerin belirlenmesinde kurumsal kalitenin önemini ortaya atmıştır.

Kurumların etkin işleyebilmeleri ve kuralların seçiminde tercihlerin doğru ve uygulanabilir olması kurumsal kalite kavramının çerçevesini oluşturmaktadır (Avcı ve Avcı, 2017: 77). Kurumlar en genel ifadeyle, insanlar arasındaki etkileşimleri belirleyen kısıtlar ve teşvikler bütünüdür. Kurumlar bir ekonomide bir yandan bireyler arası etkileşime yön verirken diğer yandan ekonomide tasarruf, yatırım, teknoloji, üretim ve tüketim gibi kararları etkileyerek ekonomik performans üzerinde etkili olmaktadır.

Kurumsal yapının ekonomik performans üzerindeki etkilerini şu başlıklar altında sıralamak mümkündür (Yapraklı, 2008: 303-304):

- Eksik bilgi nedeniyle ortaya çıkan piyasa aksaklıklarını ortadan kaldırarak, bireylerin ve örgütlerin etkin karar almalarını sağlamaktadır. Böylelikle kurumsal etkinlik bürokrasiden kaynaklanan gereksiz işlem maliyetlerini azaltarak pozitif dışsallık sağlamaktadır. Böylelikle, üretim için gerekli olan kaynaklar daha az maliyetle tedarik edilmektedir.
- Etkin kurumsal yapı sayesinde ekonomik birimler arasında ekonomik işlemler daha güvenli ve ucuz yapılmakta böylelikle etkinlik ve kalite artmaktadır.
- Kurumsal istikrar, ekonomik ve politik istikrar ile bir araya gelince, ekonomik kaynakların verimsiz alanlarda kullanımı azalmakta ve kaynak israfı önlenmektedir. Böylelikle, kurumsal yapı kaynakların üretken ve istihdam sağlayan verimli alanlara aktarılmasını sağlayarak istikrarlı ekonomik büyümeye yardımcı olmaktadır.

¹ Yrd. Doç. Dr., Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi, E-posta: dilek58sahin@hotmail.com

- Kurumların etkinliğinin artması, yoğun rekabet ve ticari riskle karşılaşan ekonomik birimlerin işlem ve bilgi maliyetlerini azaltmakta ve girişimcilerin risk almalarını ve yatırım yapmalarını teşvik etmektedir. Böylelikle girişimcilerin ticari riskleri azalmakta ve kaynak etkinliği sağlanarak ticari faaliyetlerin kârlılığı artmaktadır.
- Etkin kurumsal yapının mevcudiyeti sayesinde kayıt dışı ekonomide yer alan ve küçük ölçekte çalışan özel firmaların kayıt alınmasını sağlamakta böylelikle şeffaflık sağlanmakta, yolsuzluk ve rüşvet azalmaktadır. Böylelikle kurumsal yapı, ekonomi üzerinde etkin bir denetim mekanizması oluşturarak ekonomik birimlerin yeteneklerini tamamlamakta ve ekonomik büyüme için gerekli olan verimli kaynakların oluşmasına yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, ekonomik gelişme için son derecede önemli olarak kabul edilen kurumsal yapının önemini belirlemektir. Bu bağlamda, çalışmada kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisi 12 MENA ülkesi için (Mısır, Ürdün, Fas, Cezayir, Tunus, Suudi Arabistan, Katar, Umman, Kuveyt, Bahreyn, İsrail, Irak) 2002-2015 dönemleri için analiz edilmiştir. Çalışmada bağımlı değişken olarak kişi başına düşen gelir kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler iki grupta sınıflandırılmıştır. Bunlardan ilki kurumsal kaliteyi temsil eden politik özgürlükler ve yönetim endeksinden oluşmaktadır. İkincisi ise kontrol değişkeni olarak analize dâhil edilen; enflasyon oranı, nüfus artışı, ticari açıklık, özel sektör kredileri ve brüt sermaye oluşumudur. Çalışma dört bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünü takip eden ikinci bölümde konu ile ilgili literatür taramasına yer verilmiştir. Ekonometrik uygulamanın yer aldığı üçüncü bölümün ardından sonuç bölümü olan dördüncü bölüme yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisinin ele alındığı çalışmalardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

Yapraklı (2008), kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin 2002-2005 dönemleri için analiz edildiği çalışmada Türkiye'nin içinde yer aldığı 36 üst orta gelir düzeyindeki ülkeler ele alınmıştır. Panel veri analizinin kullanıldığı çalışmada; analiz sonuçları ifade özgürlüğü ve şeffaflık, politik istikrar, düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü değişkenlerinin ekonomik büyüme üzerinde negatif; yönetim etkinliği ve yolsuzluğun önlenmesi değişkenlerinin ise ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğu görülmüştür.

Yapılan başka bir çalışmada Siddique ve Ahmed (2009). 1984-2006 dönemi için Pakistan'da kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Yöntem olarak Johansen Eşbütünleşme Testi ve Granger Nedensellik testinin kullanıldığı çalışmada ekonomik büyüme ve kurumsal kalite arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu başka bir ifadeyle uzun dönemli ilişkinin olduğu görülmüştür. Granger nedensellik testi, kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin tek yönlü olduğunu göstermiştir.

Mobarak ve Karshenansan (2012) tarafından yapılan çalışmada 1996-2007 dönemleri arasında 33 petrol ihraç eden ülkede kurumsal kalite, doğal kaynak zenginliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Sonuç olarak, kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif; doğal kaynakların ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisinin olduğu görülmüştür. Doğal kaynak bolluğunun ekonomik büyümenin azalmasına neden olduğu görülmüştür.

Kilishi vd., (2013) tarafından yapılan çalışmada 1996-2010 dönemi arası 36 Sahra Altı Afrika ülkesinde kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisi sistem GMM yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda kurumsal kalitenin ekonomik büyümeyi hızlandırdığı

görülmüştür. Düzenleyici kalite ve hukukun üstünlüğünün ekonomik büyüme üzerindeki en önemli kurumsal belirleyici olduğu görülmüştür.

Alexiou vd., (2014) yaptığı çalışmada, Sudan ekonomisi için kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisi 1972-2008 dönemleri için analiz edilmiştir. Çalışmada ARDL sınır testi yöntemi kullanılarak değişkenler arasındaki ilişki kısa ve uzun dönem için analiz edilmiştir. Sonuç olarak kurumsal kalitenin ekonomik büyümenin önemli bir belirleyicisi olduğu görülmüştür.

Başka bir çalışmada; Aytun ve Akin (2014), kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisini 83 ülkeye ait veriler ile dört gelir grubu için 2000-2010 dönemlerini kapsayacak şekilde panel veri analizi ile incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre; orta gelir gruplarında kurumsal kaliteden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü; yüksek gelir gruplarında ise çift yönlü nedensellik ilişkisine rastlanılmıştır. Düşük gelir grubunda ise herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığı görülmüştür. Bulgular genel itibariyle değerlendirildiğinde düşük gelir grubunda yer alan ülkeler dışındaki diğer gruplardaki ülkelerde kurumsal kalite politikalarının ekonomik büyümeyi artıracığı görülmüştür.

Nawaz vd., (2014) yaptığı çalışmada 1996-2012 dönemleri arasında seçilmiş Asya ekonomileri için kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Panel veri yönteminin kullanıldığı çalışmada, kurumların Asya ekonomilerinde uzun vadede ekonomik büyümenin belirleyicisi olduğu görülmüştür. Ancak kurumların Asya ekonomilerinde etkisinin ekonomilerin gelişmişlik düzeyine farklılık gösterdiği; gelişmiş ekonomilerde gelişmekte olan ekonomilere göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Asghar vd., (2015) tarafından yapılan çalışmada 13 gelişmekte olan Asya ülkesi için 1990-2013 dönemleri arası kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisi analiz edilmiştir. Panel ARDL sonuçları kurumsal kalitenin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini göstermiştir. Panel nedensellik testi sonucunda, nedenselliğin kurumsal kaliteden ekonomik büyümeye doğru gerçekleştiği görülmüştür. Çalışma sonucunda ele alınan Asya ülkelerinde ekonomik büyümeyi artırmak için kurumsal kalitenin iyileştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Başka bir çalışmada, Siddique vd., (2016), 1999-2014 dönemi arasında 91 ülke için kurumsal yönetim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemi ile analiz etmiştir. Analiz sonuçları kurumsal yönetimin ekonomik büyüme üzerinde doğrudan ve önemli etkisinin olduğunu göstermiştir.

Başka bir önemli çalışmada, Kebede ve Takyi (2017), kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisini 27 Sahra altı Afrika ülkeleri için 1996-2014 dönemlerini esas alarak incelemiştir. Çalışmada Pedroni Panel Eşbütünleşme Testi, Wald Panel Nedensellik ve Sistem GMM yöntemi kullanılmıştır. Eşbütünleşme testi sonucunda kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki olduğu görülmüştür. Nedensellik testi sonucunda, ekonomik büyümeden kurumsal kaliteye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca çalışmada kurumsal kalite, ticari açıklık, finansal gelişme ve borcun ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik büyüme ve özgürlükler kurumsal kalitenin önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır. Yine borç servisinin ve doğal kaynak bağımlılığının ekonomik büyümeyi ve kurumsal kaliteyi olumsuz etkilediği görülmüştür.

3. MODEL ve VERİ SETİ

Bu çalışmada kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisi MENA ülkeleri için 2002-2015 dönemleri için analiz edilmiştir. Çalışmada üç model kurulmuş olup kullanılan modeller şu şekildedir:

$$\text{Model 1: } PGDP_{it} = \delta + \beta_1 ENF_{it} + \beta_2 POP_{it} + \beta_3 TRADE_{it} + \beta_4 GSF_{it} + \beta_5 KREDI_{it} + \beta_6 PF_{it} + \mu_{it} \quad (1)$$

$$\text{Model 2: } PGDP_{it} = \delta + \beta_1 ENF_{it} + \beta_2 POP_{it} + \beta_3 TRADE_{it} + \beta_4 GSF_{it} + \beta_5 KREDI_{it} + \beta_6 WGI_{it} + \mu_{it} \quad (2)$$

$$\text{Model 3: } PGDP_{it} = \delta + \beta_1 ENF_{it} + \beta_2 POP_{it} + \beta_3 TRADE_{it} + \beta_4 GSF_{it} + \beta_5 KREDI_{it} + \beta_6 PF_{it} + \beta_7 WGI_{it} + \mu_{it} \quad (3)$$

Modellerde i ve t sırasıyla, ülke ve zaman periyodunu ve μ hata terimini göstermektedir. Modellerde PGDP ile gösterilen kişi başına düşen gelir artışı tüm modellerde bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Modellerde bağımsız değişken olarak kullanılan değişkenleri; enflasyon oranı (ENF), nüfus artış hızı (POP), ticaret (TRADE), brüt sermaye oluşumu (GSF), özel sektör kredileri (KREDİ), politik özgürlükler (PF), yönetim endeksi (WFI) olarak sıralamak mümkündür.

Modelde kurumsal yapının ölçüsü olarak Dünya Yönetişim Endeksi ve politik özgürlükler endeksi kullanılmıştır. Ülkelerin yönetim düzeylerini ölçen altı birleşik gösterge kullanılmaktadır. Bu göstergeleri; ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, siyasi istikrar ve şiddetin olmaması, hükümetin etkinliği, düzenleyici kalite, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü olarak sıralamak mümkündür. Bu yönetim göstergeleri iki farklı şekilde rapor edilmektedir. İlkinde her bir gösterge -2.5 ile +2.5 arasında değişenler değerler almaktadır. İkinci bir yöntemde her bir göstergenin 0 ile 100 arasında puan almaktadır. Her iki değerlendirmede yüksek değerler daha iyi yönetim sonuçlarını göstermektedir. Bu çalışmada da yönetim endeksinin 0 ile 100 arasında değer aldığı kabul edilmiştir. Altı bileşenin ortalaması alınarak tek bir endeks elde edilmiştir.

Kurumsal yapıyı temsil etmek üzere modellere dâhil edilen başka bir değişkende politik özgürlükler endeksi olup, Freedom House'tan elde edilen politik hak ve sivil özgürlükler olmak üzere iki endeksin ortalaması alınarak oluşturulmuştur. Endeks 1 ile 7 arasında bir değer almaktadır. Endekste 1 en yüksek 7 en düşük özgürlüğü temsil etmektedir. Endeks değerinin 1 ile 2.5 arasında olması durumundan ülkeler özgür; 3 ile 5.5 arasında ülkeler kısmen özgür; 5.5-7 arasında ise ülkeler özgür olmayan ülkeler olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada kullanılan değişkenlere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Değişken	Açıklaması	Kaynak	Beklenen İşaret
PGDP	Kişi başına gayri safi yurt içi hâsıla artışı (%)	Dünya Bankası, WDI	
ENF	Enflasyon (tüketici fiyatları yıllık %)		+/-
POP	Nüfus artışı (yıllık %)		+/-
TRADE	Ticaret (% GSYH)		+
GSF	Brüt sermaye oluşumu (% GSYH)		+
KREDİ	Özel sektör kredileri (% GSYH)		+
WGI	Yönetişim Endeksi		+
PF	Politik Özgürlükler	Freedom House	-

Tablo 3.1. Çalışmada Kullanılan Veriler ve Kaynaklar

4. ANALİZ ve BULGULAR

Kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisinin analiz edildiği çalışmada oluşturulan modellere tablo 2’de yer verilmiştir. Çalışmada üç model kurulmuştur. Bu doğrultuda ilk modelde kurumsal yapı göstergesi olarak politik özgürlükler; ikinci modelde yönetim endeksi ve üçüncü modelde her iki gösterge kullanılmıştır. Üç ayrı model kurulduğunda temel amaç her bir değişkenin etkilerini ayrı ayrı görebilmektir.

Çalışmada öncelikle sabit ve tesadüfi etkiler modeli tahmin edilmiştir. Ardından hangi modelin daha uygun olduğu Hausman test istatistiği ile değerlendirilmiştir. Hausman testi tesadüfi etkiler modelinin uygun olduğunu göstermiştir. Ayrıca tüm modellerde otokorelasyon sorunu ile karşılaşıldığından AR(1) süreci işletilerek modeller otokorelasyondan arındırılmıştır.

Kurumsal yapıyı temsil etmek üzere birinci modele dâhil edilen politik özgürlükler endeksinin ekonomik büyüme üzerinde negatif ve istatistiksel açıdan anlamsız ilişki olduğu görülmüştür. İkinci modelde kurumsal yapıyı temsil etmek üzere modele dâhil edilen yönetim endeksinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkisinin olduğu görülmüştür. İki kurumsal göstergenin dâhil edildiği üçüncü modelde ise, yönetim endeksi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunurken; politik özgürlük endeksi negatif ve istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Modellere kontrol değişken olarak ilave edilen değişkenlere bakıldığında enflasyon oranı ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Nüfus artışı ile ekonomik büyüme arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanılmıştır. Benzer şekilde ticaret ve ekonomik büyüme arasında kurulan modellerin hepsinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Brüt sermaye oluşumu ve ekonomik büyüme arasında pozitif fakat istatistiksel olarak anlamsız bir ilişki olduğu görülmektedir. Özel sektör kredileri ve ekonomik büyüme ilişkisi model 2 ve model 3’de pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Model 1’de ilişki pozitif ancak anlamsızdır.

PGDP	Model 1	Model 2	Model 3
ENF	0.2039* (0.066)	0.2108* (0.0690)	0.2035* (0.0700)
POP	-0.5187* (0.1708)	-0.5247* (0.1915)	-0.5160* (0.1914)
TRADE	0.0530* (0.0230)	0.0479* (0.0220)	0.0529* (0.0231)
GSF	0.0320 (0.0578)	0.0378 (0.0576)	0.0318 (0.0581)
KREDİ	0.0742 (0.0276)	0.0656* (0.0293)	0.0736* (0.0314)
PF	-0.3241 (0.457)		-0.3269 (0.4496)
WGI		0.5057* (0.0404)	0.5001* (0.0415)
Sabit	3.9425 (3.1292)	2.2076 (2.3768)	3.9772 (3.4134)
Gözlem Sayısı	168	168	168
R²	0.1633	0.1635	0.1632
Ülke Sayısı	12	12	12
Hausman Testi	9.60	8.83	8.14
Hausman Olasılık	0.1427	0.1832	0.3206
F Testi	31.33	30.61	31.16
F Olasılık	0.000	0.000	0.000

Tablo 4.1. Model Sonuçları

Not: *, %5 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Parantez içindeki değerler standart hataları göstermektedir.

5. SONUÇ

Kurumsal yapı ve ekonomik büyüme ilişkisinin analiz edildiği bu çalışmada 12 MENA ülkesine ait 2002-2015 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılarak panel veri analizi uygulanmıştır. Çalışmada kişi başına düşen gelir bağımlı değişken olarak kullanılırken; kurumsal kaliteyi temsilen politik özgürlükler ve yönetim endeksi kullanılmış; kontrol değişkeni olarak ise enflasyon oranı, nüfus artış hızı, ticaret, sermaye oluşumu, özel sektör kredileri kullanılmıştır.

Çalışmada ulaşılan sonuçlara kontrol değişkenleri açısından bakıldığında; modellerin hepsinde enflasyon ve büyüme üzerinde pozitif ve istatistiksel anlamlı ilişki görülmüştür. Yine nüfus artışı ve büyüme arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır. Ticaret ve ekonomik büyüme arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Modellerin tamamında brüt sermaye oluşumu ve ekonomik büyüme arasında pozitif ancak istatistiksel olarak anlamsız ilişki bulunduğu görülmüştür. Özel sektör kredileri ile ekonomik büyüme arasında model 1’de pozitif ancak anlamsız; model 2 ve model 3’de ise pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin söz konusu olduğu görülmüştür.

Kurumsal yapıyı temsilen birinci ve üçüncü modele dâhil edilen politik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olmadığını söylemek mümkündür. Diğer yandan model 2 ve model 3’de kurumsal yapıyı temsilen kullanılan yönetim endeksi ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur.

Elde edilen bulgular yönetim endeksi ile ekonomik büyüme arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda politika yapıcıların ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, siyasi istikrar ve şiddetin olmaması, hükümetin etkinliği, düzenleyici kalite, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolüne yönelik düzenlemeleri artırmaları gerektiği söylenebilir. Artan kurumsal kalite beraberinde ekonomik büyümenin artmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Alexiou, C., Tsaliki, P., Osman, H. (2014). *Institutional Quality and Economic Growth: Empirical Evidence from the Sudanese Economy*. Economic Annals, 9, 119-137.

Asghar, N., Qureshi, S., Nadeem, M. (2015). *Institutional Quality and Economic Growth: Panel ARDL Analysis for Selected Developing Economies of Asia*. South Asian Studies, 30(2), 381-403.

Avcı, M., Avcı, G.(2017). *OECD Ülkelerinde Kurumsal Kalite ve Gelir Eşitsizliği İlkesi*. Sosyoekonomi, 25(31), 75-90.

Aytun, C., Akın, C. (2014). *Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme: Panel Nedensellik Analizi*. Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, 18(1), 89-100.

Kebede, J., Takyi, P. (2017). *Causality Between Institutional Quality and Economic Growth: Evidence From Sub-Saharan Africa*. European Journal of Economic and Financial Research, 2(1), 114-131.

Kilishi, A. A., Mobolaji, H. I., Yaru, M. A., Yakubu, A. T. (2013). *Institutions and Economic Performance in Sub-Saharan Africa: A Dynamic Panel Data Analysis*. Journal of African Development, 15(2), 91-119.

Mobarak, A., Karshenasan, A. (2012). *The Impact of Institutional Quality on Relation Between Resource Abundance and Economic Growth*. Iranian Economic Review, 16(32), 1-16.

Nawaz, S., Iqbal, N., Khan, M. (2014). *The Impact of Institutional Quality on Economic Growth: Panel Evidence*. The Pakistan Development Review, 55(1), 15-31.

Siddique, H., Nawaz, A., Majeed, M. (2016). *The Impact of Institutional Governance on Economic Growth: A Panel Data Analysis*. Bulletin of Business and Economics, 5(4), 210-219.

Siddiqui, D., Ahmed, Q. (2009). *The Causal Relationship Between Institutions and Economic Growth: An Empirical Investigation for Pakistan Economy*. MPRA, 1-26.

Yapraklı, S. (2008). *Kurumsal Yapının Ekonomik Büyüme Etkisi: Üst Orta Gelir Düzeyindeki Ülkeler Üzerine Bir Uygulama*. Ege Akademik Bakış, 8(1), 301-317.

Ek 1. Kurumsal Yapı Göstergelerinin Hesaplanmasında Kullanılan Unsurlar

İfade Özgürlüğü ve Hesap Verilebilirlik (Şeffaflık)	Politik İstikrar ve Şiddet Yokluğu	Yönetim Etkinliği
Siyasi Katılım Siyasi Sürecin Etkinliği Sivil Özgürlükler Siyasi Haklar İnsan Hakları Demokratik Hesap Verebilirlik	Ülke içi şiddet Terör Hükümet İstikrarı Askeri Kanadın Siyasetteki Rolü Dinsel Gerilimler Etnik Gerilimler	Kamu Hizmetini Düzenleyen Hükümlerin Kalitesi Bürokrasinin Kalitesi Memurların Yeterliliği Kamu Hizmetinin Siyasi Bağımsızlığı Hükümet Politikalarına Güven
Düzenlemelerin Kalitesi	Hukukun Üstünlüğü	Yolsuzluğun Önlenmesi
Yatırım Profili Ekonomik Alanlardaki Aşırı Düzenlemeler Fiyat Kontrolleri Yetersiz Bankacılık Denetimi	Güven Kanun ve Düzen Kurallara Uyma Suç işleme Sıklığı Adli Sistemin Etkinliği ve Tahmin Edilebilirliği Sözleşmelerin Uygulanabilirliği	Kişi ve Kurumların Yolsuzluk Eylemlerindeki Yeri Kişi ve Kurumların Algıladıkları veya Karşılaştıkları Yolsuzluklar Rüşvet

Kaynak: World Bank.

Analysis of Relationship Institutional Quality and Economic Growth in MENA Countries

Dilek ŞAHİN²

Cumhuriyet University, Tourism Faculty

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the relationship between institutional quality and economic growth in MENA countries. Political freedoms and governance index was used to represent institutional quality. Inflation rate, population growth, trade, gross capital formation and domestic credit to private sector was used as a control variable in this study. Panel data analysis was performed using 2002-2015 period data. In this study, three different models were used. The results of study achieved are supporting a relationship between the quality governance in MENA countries and the economic growth, indicate that there isn't a relationship between the level of political freedom and the economic growth.

Keywords: *Institutional Quality, Economic Growth, MENA Countries, Panel Data Analysis.*

Jel Classification: F00, H00

² Makale geliş tarihi: 18.09.2017 – Makale sonuçlanma tarihi: 12.01.2018